

Володимир Галактіонович Короленко — визначний письменник, публіцист, гуманіст. Його ім'я шанує батьківська українська земля. Його творча доля схожа до біографій Миколи Костомарова та Миколи Гоголя, які в XIX ст. були відомими на історичній та літературній нивах. Усі троє все життя пам'ятали своє українське походження, визнавали себе українцями, вирізнялися українством у власних доробках, у мисленні, діях, ставленні до розвитку суспільства та подій. Творили ці українці переважно російською мовою, яка була не лише мовою державною, а й мовою спілкування численних кіл тодішньої інтелігенції. Мову рідного народу ці три українські російськомовні культурні "богатири" пам'ятали, захищали та поважали. Життєві дороги завжди повертали їх в Україну. Можливо, саме тут вони отримували натхнення, енергетичний стимул та можливість реалізувати свій талант.

Володимир Короленко мав особливу стежину, яка не лише розпочалася в Україні, — з Житомира, Рівного, а й завершилася на рідній землі в Полтаві. Як згадував Володимир Галактіонович, на все життя він запам'ятав українську народну пісню:

*Бурлак робить, заробляє,
А хазяїн п'є, гуляє.
Гей! Гей! Яром за товаром,
Та горами за волами...
Тяжко жити з ворогами.*

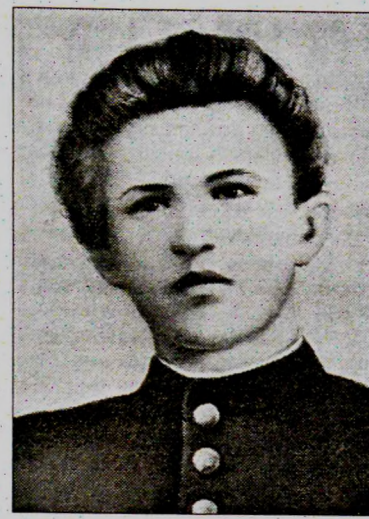
Цю пісню співав українець, учитель російської словесності рівненської чоловічої гімназії Веніамін Васильович Авдієв, який прищепив майбутньому письменникові любов до російського слова та літератури, де він посів одне з провідних місць. Українсько-польське походження змушувало юного Володимира вести пошук означення не лише етнічної належності, а й територіальності вітчизни. "И если впоследствии я уже сознательно нашел свою родину, — писав Короленко, — то это была уже не Польша, не Украина, не Волынь, не Великороссия, а великая область русской мысли и русской литературы".

За визнанням письменника, Шевченка він "научился понимать и любить лучше и глубже, когда впоследствии подошел к нему с идеями, вынесенными из литературы "москалей". Віддавши всього себе російській літературі, він у своїх творах повертався в Україну, де, окрім українців, змальовував євреїв, поляків, росіян, права яких захищав у літературних та публіцистичних працях. Так само, мешкаючи на теренах Росії, переконаний правдошукач та захисник гнаних, Короленко в пресі підтримував російських селян, які годували, переслідуваних сектантів, удмуртів, звинувачених у ритуальному вбивстві. Він високо цінував релігійні переконання, культурні особливості різних народів. Яскраво це виявилось у захисті самобутності українських галичан від переслідування російської влади. "Невже наше православ'я, — писав Володимир Галактіонович, — може бути підтримане лише тиском? А російська мова, наша багата і прекрасна література, — невже вони потребують придушення іншої, спорідненої мови і спорідненої культури, що відіграли таку роль у віковій боротьбі галичан за своє слов'янське обличчя?"

За вільнодумство двадцятирічного Короленка виключили з Петровської сільськогосподарської академії. Пізніше він відбуває перше заслання, а згодом друге і третє, що склало майже ціле десятиріччя. Мешкаючи в Москві та Пе-

тербурзі повертається в Україну, де творить до останніх днів життя. Майже тридцятирічна розлука з батьківщиною не перервала духовного зв'язку письменника з рідною землею. Українська тема, події в Україні — основа сюжетів багатьох літературних творів письменника: "Без язика", "Сліпий музика", "Сон Макара", "У поганому товаристві" тощо. "Діти підземелля" — згадка про місто, в якому він жив та навчався 1866—1871 рр. Про це оповідання в одному з листів Короленко писав: "Багато які риси взяті з натури, і, між іншим, саме місце дії описано зовсім точно з міста, де мені доводилось закінчувати курс". В образі судді у цьому творі можна розпізнати риси, що притаманні

ражав у своїх творах життя українського та інших народів. Володимир Галактіонович вчився у Кобзаря, захоплювався його талантом, перекладаючи твори, намагався зрозуміти Тарасову творчість. "Я пишу не критичну статтю і не літературну розвідку, — вказував письменник, — а тільки намагаюсь відновити враження, яке молодь мого покоління дістала з свого тодішнього (правда, неповного) знайомства з найпоширенішими творами Шевченка. Чи правильно передаю його? Думаю, правильно. Це була любов і захват". 1914 року, перебуваючи у Франції, він надсилав в Україну телеграму з нагоди 100-річчя з дня народження Шевченка: "Просимо передати наше

Росії він вбачав "...у вигляді свого роду федерації, на зразок американських штатів".

У грудні 1921 року, сумуючи з приводу смерті письменника, газета "Вісті" назвала його "великим людинолюбцем, людиною майбутнього, людиною того часу, коли щезне міжкласова борня, щезне насильство..." Червоний терор, покликаний реалізувати теорію класової боротьби, Короленко засуджував в епістолярній спадщині, зокрема в полеміці з більшовицькими вождями. Усе життя борювався за вільний розвиток усіх народів.

2008 року в багатьох містах України та Росії святкують 155-річчя з дня народження письменника. У приміщенні, де нині розташований наш музей, в період, коли тут була чоловіча гімназія, її найвідомішим учнем став випускник 1871 року, який закінчив навчальний заклад зі срібною медаллю. Я з пошаною ставлюся до письменника ще й тому, що десять років навчався у Рівненській СШ № 1, яка названа його іменем. У моїй пам'яті закарбувався саме його образ як першої видатної людини. Уже понад двадцять років працюю в музеї й розповідаю гостям нашого закладу, що тут зростає і формується світогляд майбутнього письменника.

Кілька років тому наш музей відвідала Віра Роїк, відома вишивальниця, що пізніше була удостоєна звання Героя України. Її чудові роботи, представлені у головній виставковій залі музею, ніби повернули ім'я Короленка до його альма-матер. Саме Короленко, далекий родич Віри Сергіївни, ще в роки її дитинства дав їй настанову ретельно займатися вишивкою, що стало заняттям усього її життя, принесло визнання.

Нещодавно в Полтаві на подвір'ї літературно-меморіального музею Володимира Короленка урочисто відкрито пам'ятник видатному письменникові, публіцисту та правозахисникові. Так ще раз шанували його пам'ять.

У наш час творче надбання Володимира Галактіоновича потребує ретельного вивчення й аналізу. У травні в Харківській науковій бібліотеці імені В. Короленка відбулися читання, приурочені до 155-річчя з дня його народження, на яких обговорювали спадщину письменника. Це зроблять і учасники традиційної наукової конференції у Рівненському обласному краєзнавчому музеї, яка відбудеться у жовтні цього року. Сподіваємося, що вшанування пам'яті Короленка у Рівному впише ще одну сторінку в осягнення його творчості.

Потрібно проаналізувати літературну, публіцистичну, правозахисну й епістолярну спадщину Короленка. Це допоможе зробити її повне видання. Добре було б здійснити це вже найближчим часом, бо його думки актуальні. Звичайно, Короленко був людиною свого часу, який випереджав, завжди відстоюючи загальнолюдські цінності, вбачаючи в свободі особистості свободу народів та усього людства.

Для України ім'я її сина завжди буде записано золотими літерами на скрижалях вітчизняної історії. Короленко завжди буде Великим Українцем. Сучасник письменника Г. Коваленко писав: "Безпідставні всі нарікання й жалі, чому він не був українським письменником, і з другого боку — пам'ять і честь, і славу його зневажать ті, що хотіли використати його славетне ім'я для боротьби з українською культурою. У мирі й добрій згоді з поступовим українством жив і пожив, і земля українська прийняла його прах. Нехай же ніхто не наважиться руйнувати і плямити той мир і згоду довкілля".

ПОБОРНИК СПРАВЕДЛИВОСТІ

Виповнилося 155 років з дня народження Володимира Галактіоновича КОРОЛЕНКА

Меморіальна дошка на приміщенні музею

його батькові, який працював суддею. 1868 року Г. Короленко помер, поховали його на рівненському кладовищі Грабник. Галактіон Короленко вів свій родовід від миргородського полковника, і переїзд письменника до Полтави 1900 року був справжнім поверненням на батьківщину предків.

Мешкаючи два десятиріччя у Полтаві, в українському середовищі, письменник наблизився до минулого та сучасного України. 1901 року Короленко надсилав до журналу "Русское богатство" нові біографічні матеріали про Тараса Шевченка з нагоди сорокаріччя з дня смерті поета, якого завжди шанував. Увагу письменника до творчості Кобзаря привернув Веніамін Авдієв, який прищепив йому також любов до творів Некрасова, Тургенева, Добролюбова. Ще 1880 року, перебуваючи у Вишневолицькій політичній тюрмі за фактивним звинуваченням у спробі втечі з заслання з Вятської губернії, він бере участь у вшануванні пам'яті Шевченка, яке організували в'язні. 1894 року Короленка обрали до складу організаційного комітету Петербурга з відзначення 33-х років із дня смерті Шевченка. Зацікавлення творчістю Кобзаря супроводжувало Володимира Галактіоновича все життя, а тому тяжко погодитися з думкою про те, що "гимназиста Короленка також не могло увлечь "очарование националистического романтизма" поезії Шевченка, красочно живописуючого картини бесчеловечной резни гайдамаков". Як і Шевченко, Короленко чесно, об'єктивно зоб-

сердечно привітання всім, хто шанує пам'ять великого українського поета".

Короленко завжди виступав на захист української мови, визнаючи її самобутність. В одному з листів 1902 року він відзначив: "Факт полягає в тому, що малоруська мова не є тільки особливою говіркою (як вологодське або ярославське наріччя), а самостійне відгалуження старого слов'янського пня". Короленко, мешкаючи в Полтаві, познайомився з Михайлом Коцюбинським, подружився з Панасом Мирним, листувався із Гнатом Хоткевичем. Володимир Галактіонович високо цінував внесок Котляревського у становлення української літературної мови, наголошуючи: "...він зробив цю м'яку, виразну, сильну, багату мову мовою літературною, і українське слово, з його легкої руки, зазвучало так голосно, що звуки його розійшлися по всій Росії. Ним згодом співав свої пісні кобзар Шевченко".

Короленко відкрито засуджував шовіністичну політику царського уряду щодо подій 1903 року, коли на відкритті пам'ятника Котляревському в Полтаві заборонили виголошувати промови українською мовою "...до дальших виявів того вандалізму, — підкреслює Володимир Галактіонович, — який виявився у наступні роки у вигляді закриття освітніх закладів, газет і журналів українською мовою та оголошенні "мазепинством" найзаконніших елементарно-культурних прагнень українців".

Івана Мазепу в тогочасній Росії аксіоматично іменували зрадником. Гоголь і Костомаров, а також Короленко не заперечували загальноприйнятих стандартів. Однак усі троє мали особливе ставлення, яке відрізняло від інших російських інтелігентів, до "хитрого малоросійського гетьмана Івана Степановича Мазепи" — людини, яка, за словами Короленка, очолювала національно-українську партію. Усі троє у творах підкреслювали прагнення українців до свободи та власної державності. "Ета земля, получившая после названия Украины, простирающаяся на север не далее 50° широты, — вказує Микола Гоголь, — более равна, нежели гориста... Будь хотя с одной стороны естественная граница из гор или моря — и народ, поселившийся здесь, удержал политическое бытие свое, составил бы отдельное государство". "Україна, або інше Малоросія, — писав Короленко, —

лежала на межі диких полів, що відокремлювали Росію і Польщу від татарського Криму і Туреччини. Це становище буфера між чотирма державами виробило особливий національний характер українця — волелюбний і войовничий, а також особливу політику, яка кидала Україну наперемінно під опіку то одного, то іншого з сусідів, що ворогували між собою". Микола Костомаров додає до свободолюбивої характеристики українця (якого називає южноросом) й ті риси, що жили в ньому з княжих часів. "Этот дух терпимости, отсутствие национального высокомерия перешел впоследствии в характер казачества и остался в народе до сих пор". Як справжній українець, Короленко вирізнявся розумінням чужого болю та горя, не лише співчував йому, а й засобами слова намагався допомогти. Ніколи Володимир Галактіонович не ставив вище якусь націю, а навпаки, стояв на захисті "малих" народів Російської імперії. 1916 року він заявив: "Я считаю, то, что претерпевают евреи в России и Румынии, позором для своего отечества, и для меня это вопрос не еврейский, а русский".

Короленко був демократом, захищав гноблених, скривджених, цьому сприяло й походження письменника, ментальність, закладена генетично. Ще Костомаров наголошував: "Если южнорусский народ дальше от польского, чем от великорусского по составу языка, то зато ближе к нему по народным свойствам и основам народного характера". Успадкувавши найкраще від своїх предків, віддаючи себе російській літературі, що стала для нього рідною, Володимир Короленко все життя обстоював ідеали справедливості, людяності та любові. Творячи в час руйнації Російської імперії, він висловлював власні думки щодо майбутнього України та Росії. "Я не вважаю себе політиком. В які конкретні форми виллюються майбутні відносини Росії й України, чи буде це федерація чи автономія, чи для цього доведеться придумувати ще який-небудь новий термін — не знаю. Але що б це не було — поворот до минулого неможливий, і в основу повинна лягти свобода національної культури".

Короленко прийняв Центральну Раду як законну владу України, про зміну наступної влади він напише: "Стався переворот — прийшла "Гетьманщина". Письменник був супротивником Денікіна, за якого "...українську мову оголосили "галицькою" або просто "собачою". "Денікінці я вже бачив. Не думаю, що врангелівці багато чим від них відрізняються..." Майбутнє